

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2023. № 3.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.3.1>

УДК 336.13

Г. В. Миськів,

д. е. н., професор, професор кафедри маркетингу та логістики,

Національний університет «Львівська політехніка», Львів

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9315-8859>

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ СУТНОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

G. Myskiv,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Professor of the Department of Marketing and Logistics,

Lviv Polytechnic National University

THEORETICAL PRINCIPLES OF THE FISCAL SECURITY

У статті обґрунтовано використання терміну «фіскальна безпека» на противагу терміну бюджетно-податкова безпека, ґрунтуючись на комплексному логічно-структурованому підході до розвитку бюджетно-податкової сфери держави. Визначено сутність дефініції фіскальна безпека, як забезпечення стійкого, збалансованого стану державних фінансів шляхом протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам та ризикам. Розкрито сутність загрози фіскальній безпеці та ідентифіковано перелік можливих макроекономічних загроз. Прослідковано взаємозалежність між фіскальними

ризиками та ризиками фіскальній безпеці, як імовірністю виникнення негативних наслідків для бюджетно-податкової сфери країни. Досліджено сучасні макроекономічні фіскальні ризики, що вказують на нестабільність фіскальної безпеки держави в умовах воєнного стану. Запропоновано розподіл заходів із забезпечення фіскальної безпеки на макроекономічні, які потребують впровадження (реалізації) на загальнодержавному рівні, та заходи всередині бюджетної та податкової систем. Забезпечення достатнього рівня фіскальної безпеки дасть змогу досягнути стабільності сфери державних фінансів, відкритості та прозорості у веденні господарської діяльності та належного рівня життя соціально вразливих верств населення.

The modern stage of the development and functioning of the Ukraine's socio-economic system coincided with the martial law in the country, which destabilized the sphere of state finances and intensified the factors of negative influence on the fiscal sphere. Under such conditions, there is a need for timely response and prevention of the destabilizing factors' influence on the part of the state, neutralization of risks and threats to the security of the fiscal sphere, and protection the interests of individuals and legal entities.

The purpose of the study. *Formulate the basic theoretical principles of fiscal security, determine its place in the structure of economic security of the state, investigate the main components of fiscal security and determine their current state.*

Research results. *The article substantiates the use of the term "fiscal security" as opposed to the term budgetary and tax security, based on a complex logically structured approach to the fiscal sphere of the state. The essence of fiscal security is defined as ensuring a stable, balanced state of state finances by counteracting external and internal threats and risks. The interdependence between fiscal risks and risks to fiscal security, as the probability of negative consequences for the country's budget and tax system, is traced. The essence of the threat to fiscal security has been revealed and a list of possible macroeconomic threats has been identified. Modern macroeconomic fiscal risks, which indicate the instability of the fiscal security of the*

state in the conditions of martial law, are studied. It is proposed to divide measures to ensure fiscal security into macroeconomic measures that require implementation at the national level, and measures within the budget and tax systems. Ensuring a sufficient level of fiscal security will make it possible to achieve stability in the sphere of state finances, openness and transparency in the conduct of economic activity, and an appropriate standard of living for socially vulnerable sections of the population.

As a result of the study, the authors came to the conclusion that fiscal security is the fundamental basis of financial security and economic security of the state. However, the theoretical concept of fiscal security needs further discussion and study, with subsequent legislative approval.

Ключові слова: безпека, державні фінанси, фіскальна сфера, загрози, фіскальні ризики.

Keywords: security, state finances, fiscal sphere, threats, fiscal risks.

Постановка проблеми Сучасний етап розвитку й функціонування соціально-економічної системи України припав на період воєнного стану у країні, зумовленого протистоянням українського народу повномасштабному загарбницькому вторгненню російських окупаційних військ на територію нашої держави. Війна призводить до незліченних втрат, руйнувань, жертв. Війна вимагає значних фінансових ресурсів на її ведення та на відбудову деокупованих територій. Повномасштабне вторгнення росії та розпочата війна похитнули і без того нестійкий стан державної фінансової сфери та активізували комплекс деструктивних чинників, які негативно впливають на бюджетно-податкову сферу, призводять до її неспроможності, неефективності, нерациональності, неадресності акумуляції і розподілу фінансових ресурсів, неналежної підготовки та непрозорості проведення тендерів з державних закупівель, несвоєчасного фінансування та виконання державних програм. В час воєнної системної макроекономічної нестабільності загострюються проблеми бюджетного дисбалансу, дефіциту державного бюджету, підвищення

ризиків дефолту, боргової залежності від внутрішніх та зовнішніх позичальників, зростання податкового навантаження на суб'єкти господарювання і, як наслідок, приховування обсягів виробництва задля уникнення сплати податків.

За таких умов виникає необхідність вчасного реагування та попередження впливу дестабілізуючих чинників з боку держави, нейтралізації ризиків і загроз безпеці бюджетно-податкової сфери та захисту інтересів фізичних й юридичних осіб.

Саме в період кризового стану економічної системи, який сьогодні присутній в Україні, актуальною стає протидія загрозам фіскальної безпеки та її забезпечення на рівні державних та місцевих фінансів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі спостерігається активна наукова дискусія з приводу теоретико-методологічних засад виокремлення та функціонування фіскальної безпеки держави. Так, Баранецька О. [1,2] Касперович Ю. [8], Користін О., Свиридчук Н. та Ткаченко В. [19] розглядають фіскальну безпеку як складову фінансової безпеки, наділяючи її інтегрованими ознаками і характеристиками, які не притаманні жодній іншій складовій. Деякі науковці ототожнюють поняття фіскальна безпека із бюджетно-податковою безпекою, зокрема Рябушка Л. та Веремчук Д., [14], Поснова Т. та Циганкова С. [12]. Ще низка авторів □ Гасанов С. [5], Проценко Т. [13], Катамадзе Г. [20] □ віддали перевагу дослідженню певних компонентів фіскальної безпеки, до прикладу, механізму, загроз чи ризиків.

Абсолютно протилежну точку зору обґрунтував Молдаван О. [11], який вбачає доцільним фіскальну безпеку розглядати як складову економічної безпеки і ставить її на один рівень із фінансовою безпекою. При цьому вчений перегрупував складові фінансової безпеки та довів необхідність введення нових складових фіскальної безпеки, зокрема митної безпеки, безпеки місцевих фінансів, безпеки фінансів державних підприємств, тощо.

Долучаючись до наукового обговорення проблематики фіскальної безпеки, та ґрунтуючись на опрацюванні результатів наукових досліджень,

вбачаємо за доцільне підсилити теоретико-методологічні засади фіскальної безпеки держави.

Постановка завдання. Сформулювати базові теоретико-методологічні засади дефініції фіскальна безпека, визначити її місце у структурі економічної безпеки держави, дослідити основні складові компоненти фіскальної безпеки та визначити їх сучасний стан.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним нормативно-правовим документом щодо реалізації економічної безпеки в державі є Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України (Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277) [10]. Цей документ визначає сутність та структуру економічної безпеки, а також регламентує розрахунок індикаторів оцінки рівня складових економічної безпеки. Згідно з вказаними Методичними рекомендаціями усі безпекові напрями, що стосуються потоків грошових коштів, об'єднані у складовій «Фінансова безпека», яка, своєю чергою, включає банківську, боргову, бюджетну, валютну, грошово-кредитну безпеки та безпеку небанківського фінансового сектору. Тобто, ані бюджетно-податкова, ані фіскальна безпека не визначені компонентами фінансової безпеки. Наявна лише бюджетна безпека, яка частково може охопити протидію загрозам і ризикам сфері державних фінансів. Таким чином, нормативно-правове регулювання безпекової сфери не передбачає належного убезпечення сфери державних фінансів.

Якщо змістити акцент дослідження у інший бік, то прослідковується логічна послідовність у нормативному регламентуванні діяльності ключових сфер економічної системи, шляхом вироблення й затвердження політики їх розвитку, та подальшому виробленні безпекового механізму задля гарантування безпеки у цій сфері. До прикладу, Національний банк України розробляє, затверджує та впроваджує грошово-кредитну політику на наступні роки, яка отримує подальший розвиток у заходах грошово-кредитної безпеки. Такий підхід дає змогу комплексного стратегічного розвитку монетарної сфери, що досягається через логічно-структуровану послідовність заходів, що

впроваджуються. Аналогічний підхід прослідковується і щодо інших напрямів фінансової сфери, зокрема, валютної політики та валютної безпеки, боргової політики і боргової безпеки, тощо.

Сутність бюджетної політики визначена Господарським кодексом України [6] та виявляється у оптимізації та раціоналізації формування доходів й використання державних фінансових ресурсів, підвищенні ефективності державних інвестицій у економіку, узгодженні загальнодержавних й місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулюванні державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу. Базові засади розробки та регламентування бюджетної політики затверджені Бюджетним кодексом України [3], а її основні напрями визначаються та затверджуються Постановою ВРУ на декілька наступних роки. Однак у Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України [16], законодавець оперує поняттям «бюджетно-податкова політика» та визначає її непередбачуваність у середньостроковій перспективі. Саме це засвідчує, що відокремлення бюджетної і податкової політики є умовним, оскільки вони взаємодоповнюють, взаємовизначають та реалізуються одна через одну.

Сутність бюджетно-податкової політики виявляється в сукупності правових, фінансових і організаційних заходів держави у сфері регулювання бюджетних і податкових відносин, які спрямовані на формування і використання фінансових ресурсів у системі регулювання економічного розвитку країни. Вона визначається ступенем впливу держави на соціально-економічні процеси і змінюється під впливом інтеграційних процесів, що відбуваються у світогосподарських зв'язках [14]. Проте, з огляду на усталену світову фінансову термінологію, більш доцільно використовувати дефініцію «фіскальна політика», (*fiscal* - який стосується державної скарбниці [15]), яка визначає використання бюджетних видатків та податкової політики для впливу на макроекономічні умови та розвиток економічної системи. Використання

терміну «фіскальна політика» вказує на сферу державного регулювання соціально-економічних відносин.

Таким чином, фіскальна політика інтегрує податкову та бюджетну політику, які повинні сприяти наповненню державного та місцевих бюджетів, розвивати бюджетно-податкові взаємовідносини та взаємодоповнювати одна одну.

Логічним продовженням фіскальної політики повинна стати реалізація фіскальної безпеки. Зважаючи на значущість бюджету для забезпечення ефективної життєдіяльності будь-якої країни та для досягнення довгострокових цілей соціально-економічного розвитку, впевнено можна відзначити особливу роль фіскальної безпеки. Під цим терміном будемо розуміти забезпечення стійкого, збалансованого стану сфери державних фінансів через узгодженість дохідної та видаткової частин бюджетів держави, що забезпечить реалізацію ключових функцій держави та дасть змогу нейтралізувати зовнішні та внутрішні загрози для стабільного соціально-економічного розвитку держави.

Загалом, фіскальна безпека держави визначається величиною бюджету. Від обсягу акумульованих бюджетних коштів залежить спроможність виконання державою своїх функцій та стимулювання соціально-економічного розвитку [11].

Суб'єктами реалізації фіскальної безпеки є органи державної влади та місцевого самоврядування, що належать до бюджетно-податкової сфери. Об'єктами фіскальної безпеки виступають: відносини у сфері формування доходів бюджетів; відносини у сфері здійснення видатків бюджетів; рівень податкового навантаження; рівень дефіциту бюджету; обсяг та рівень державного боргу; обсяг митних надходжень тощо.

Фіскальна безпека повинна гармонійно доповнювати фіскальну політику та фактично впливати з неї. Превентивні заходи фіскальної політики із запобігання недонаповненню державного бюджету через неналежний обсяг податкових надходжень повинні корелювати із заходами фіскальної безпеки

щодо протидії загрозам і ризикам у бюджетній та податковій системі. Саме низка цих заходів і буде поєднувати фіскальну політику та фіскальну безпеку.

Повертаючись до чинної структури економічної безпеки загалом та фінансової безпеки, зокрема, регламентованої Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [10], вважаємо, що фіскальна безпека повинна виступати окремим елементом фінансової безпеки, охоплюючи як бюджетну безпеку, так і податкову безпеку. На сьогодні у складі фінансової безпеки присутня лише бюджетна безпека, що обмежено захищає бюджетно-податкову сферу держави від загроз та ризиків. Натомість, комплексна система фіскальної безпеки повинна ґрунтуватися на низці стратегічних завдань, які здійснюються для запобігання втратам бюджетних надходжень, завдяки яким можна:

- встановити пріоритетні цілі фіскальної безпеки;
- встановити перелік фактичних джерел загроз об'єктам безпеки;
- встановити перелік фактичних вразливостей об'єктів безпеки;
- оцінити взаємозв'язок загроз, джерел загроз і вразливостей;
- скласти перелік можливих атак на об'єкти безпеки [18].

Реалізація перелічених завдань дасть змогу комплексно підійти до забезпечення фіскальної безпеки в конкретних макроекономічних умовах розвитку певної країни. При цьому, під *забезпеченням фіскальної безпеки* держави будемо розуміти свідоме й цілеспрямоване досягнення такого стану сфери державних фінансів, який дозволяє державі утримувати високий рівень економічної безпеки в різних умовах та обставинах [11].

Досягнення достатнього рівня фіскальної безпеки держави залежить від наявності та активності певних дестабілізуючих чинників – загроз, які впливають на сферу державних фінансів, та породжуються політичною та економічною ситуацією в країні, недосконалістю нормативно-правового забезпечення функціонування бюджетної та податкової системи, а також певними міжнародними зобов'язаннями держави.

Загрози фінансовій безпеці – це діючі та потенційні сили і чинники, що сприяють порушенню стійкості та стабільності бюджетно-податкових відносин [4].

В контексті дослідження проблематики фінансової безпеки держави актуальною є класифікація загроз, їх ідентифікація, визначення джерел їх походження з метою локалізації небезпечного впливу та можливого знешкодження, а також оцінки завданого збитку.

Згідно з класифікацією загроз фінансовій безпеці, запропонованою Баранецькою О. В., усі загрози поділяються на екзогенного (геополітичні інтереси, коливання валютних курсів країн-партнерів на світовому економічному просторі, конкурентоспроможність країни на міжнародному рівні, стан ділової активності країни, глобалізаційні економічні процеси) та ендogenous характеру (економічні, політичні, соціальні, демографічні, техногенні та природні) [2].

Ідентифікуємо перелік можливих макроекономічних (ендогенних) викликів та загроз фінансовій безпеці, до яких віднесемо:

- низька ефективність фінансової політики;
- незбалансованість бюджетів державного та місцевого рівнів;
- зростання тіньового сектора економіки, включаючи ухилення від сплати податків, а також корупційність влади і бізнесу;
- нестабільність фінансової системи;
- низький рівень розвитку фондового ринку;
- недостатній обсяг доходів до державного та місцевих бюджетів;
- відсутність ефективної системи державного фінансового контролю;
- залежність місцевих бюджетів від фінансування державного бюджету;
- зниження рівня платоспроможності фізичних та юридичних осіб;
- низька кваліфікація державних чиновників і їх нездатність ефективно виконувати відповідні фінансові зобов'язання;
- міграційний відтік людей працездатного віку та деградація населення, особливо сільського, старіння і скорочення його чисельності;

- значний обсяг внутрішнього і зовнішнього державного боргу;
- криза інвестиційної сфери.

Звісно, що цей перелік макроекономічних загроз фінансовій безпеці не є вичерпним. Класифікація та деталізація загроз досить часто є предметом дослідження науковців. Зокрема, авторський підхід до аналізу та оцінки загроз запропонували Користін О., Свиридчук Н. та Ткаченко В. [19]. Вчені дослідили 21 макроекономічну загрозу, прорейтингували їх за ймовірністю поширення та за наслідками. Проте, найбільш ґрунтовне дослідження загроз було проведене Асоціацією платників податків України за участі більше 7000 представників Державної податкової служби, Державної митної служби, Державної фінансової служби, а також представники бізнесу. В результаті дослідження було виявлено 243 загрози фінансовій безпеці України [17]. Найвищий рівень загрози виникає внаслідок шахрайства з ПДВ та від «схем» мінімізації податкових платежів (від 62 до 65%). Загрозливими для фінансової безпеки України є також: діяльність «конвертаційних центрів» (57-63%); рейдерство (56-64%); легалізація тіньових доходів (50-58%); заробітна плата «у конвертах» (52-58%); «відкати» у господарських операціях (56-61%); недоступність дешевих банківських кредитів та заміщення альтернативними ресурсами (тіньовими) (55-61%) [17].

Отже, на сьогодні відсутній єдиний підхід до класифікації та систематизації загроз фінансовій безпеці, відсутня методика їх ідентифікації та оцінки наслідків і збитків для держави. Все це вимагає глибоких теоретико-методологічних досліджень та законодавчого затвердження, з врахуванням особливостей кожної окремої держави. Кожна держава зобов'язана самостійно визначити й систематизувати загрози у сфері фінансової безпеки, які можуть мати для неї критичні наслідки.

Загрози фінансовій безпеці в умовах невизначеності зовнішнього середовища взаємопов'язані з фінансовими ризиками. *Фінансові ризики* – це чинники, що можуть призводити до зменшення надходжень бюджету та/або потребувати додаткових витрат бюджету, відповідно спричинити збільшення

дефіциту бюджету та державного (місцевого) боргу порівняно з плановими бюджетними показниками [3]. Фіскальні ризики – це події або обставини, які можуть негативно вплинути на стан фіскальної системи (включаючи бюджетну, податкову та митну системи), стан та стійкість державних фінансів у цілому [5]. Зважаючи, що фіскальна безпека – це стан фіскальної системи, то фіскальні ризики, впливаючи на стан фіскальної системи одночасно виступають *ризиками фіскальній безпеці*.

Ризики фіскальній безпеці – це імовірність виникнення негативних наслідків для бюджетно-податкової системи країни через неефективну її побудову та під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників; це кількісна оцінка ймовірності матеріальних та інших втрат (збитків), пов'язаних із неефективним забезпеченням фіскальної безпеки [4]. Фундаментальною основою ризиків фіскальної безпеки є якість бюджетного, податкового та митного законодавства, що може містити потенційні фіскальні ризики для держави.

Відмінністю між ризиками та загрозами є те, що ризики є ймовірними і їх можна кількісно оцінити за умови, що вони настали, а загрози є фактично сформовані небезпеки, які під впливом певних чинників сприяють настанню ризиків. Взаємозв'язок загроз та ризиків призводить до збитків держави, а тому найважливішим аспектом забезпечення фіскальної безпеки є своєчасне виявлення загроз та ризиків та реалізація заходів для протидії їм.

Усебічне з'ясування внутрішнього змісту фіскальної безпеки дасть змогу своєчасно виявляти наявні і потенційно можливі ризики та загрози, а також визначити індикатори, які б сигналізували про виникнення небезпечних тенденцій у фіскальній сфері, з'ясувати підходи до формування системи фіскальної безпеки в Україні, скоординувати зусилля всіх задіяних у цьому суб'єктів.

До основних видів фіскальних ризиків, оцінка яких проводиться Міністерством фінансів України згідно з вимогами чинного законодавства, належать ризики, пов'язані із:

- 1) зміною у макроекономічному середовищі;

2) умовними зобов'язаннями, до яких належать потенційні зобов'язання державного бюджету, які підтверджуються лише після настання чи ненастання певних подій, які виникають у зв'язку з:

- наданням державних гарантій за кредитами;
- діяльністю суб'єктів господарювання державного сектору економіки;
- функціонуванням фінансового сектору;
- реалізацією проектів державно-приватного партнерства;
- ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій техногенного, природного та іншого характеру;

3) невиконанням плану надходжень від приватизації державного майна;

4) відхиленням від планових показників у сфері пенсійного забезпечення [9].

За інформацією Міністерства економіки України у 2023 році існуватимуть наступні макроекономічні фіскальні ризики, які впливатимуть на стан державних фінансів [7]:

– невизначеність тривалості та інтенсивності військового конфлікту між Україною та російською федерацією, що може позначитись на подальшій вимушеній міграції населення, суттєвому зменшенні обсягу зовнішньої торгівлі, продовженні руйнування важливих інфраструктурних об'єктів, зниженні рівня конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості держави;

– недоотримання фінансової допомоги від міжнародних фінансових організацій та країн-донорів може призвести до додаткової грошової емісії, скорочення бюджетних витрат, відповідно споживання сектору загального державного управління, скорочення бюджетної підтримки бізнесу;

– суттєве скорочення штатних працівників у сфері державного управління може призвести до зростання рівня безробіття, додаткового тимчасового тиску на фонд оплати праці державних установ через значні одномоментні грошові

виплати працівникам, відтік високоінтелектуальної робочої сили за кордон, дефіцит людського капіталу;

– отримання більш низького врожаю зернових культур призведе до зменшення експортної спроможності аграрного сектору та відповідно валютних надходжень від експорту, падіння виробництва у переробній промисловості, дефіциту продовольчих товарів на внутрішньому ринку та зростання споживчих цін на харчові продукти, що займають значну частку у споживчому кошику;

– розгортання глобальної світової економічної кризи («боргова булька») може призвести до додаткового падіння цін на експортну сировину, скорочення виробництва, зменшення кількості робочих місць, подорожчання долара США тощо.

Тобто велика кількість макроекономічних фіскальних ризиків присутня у сфері державних фінансів та формують для неї небезпеку. Вони є визначальними для фіскальної безпеки держави, а тому потребують відповідної реакції з боку суб'єктів фіскальної безпеки щодо їх мінімізації або нейтралізації.

Інші групи фіскальних ризиків теж прописані на 2023 році у Інформації Міністерства економіки України. Відтак це вказує на відсутність стабільності та наявність вагомих загроз фіскальній сфері, а отже – на недостатній рівень фіскальної безпеки держави.

Міністерство економіки України розробило до кожної групи фіскальних ризиків детальний перелік заходів із їх мінімізації і подолання, які затверджені у Методиці оцінювання фіскальних ризиків [9]. Проте, усі заходи із забезпечення фіскальної безпеки доцільно розділити на *макроекономічні*, які потребують впровадження (реалізації) на загальнодержавному рівні, та *заходи всередині бюджетної та податкової систем*. Варто зазначити, що заходи фіскальної безпеки досить часто вимагають законодавчого затвердження, зважаючи на об'єкт цієї безпеки – сферу державних фінансів.

Отож, до макроекономічних заходів забезпечення фіскальної безпеки держави відносимо:

- забезпечення стабільного економічного розвитку держави;
- мінімізацію впливу світових фінансових криз і прихованих загроз національній економічній і соціально-політичній системі;
- запобігання відтоку капіталу за кордон;
- запобігання зниженню рівня капіталу в реальному секторі економіки;
- запобігання зростанню зовнішніх міграційних потоків;
- запобігання конфліктам між державними органами в сфері розподілу і використання бюджету;
- протидію злочинам і фінансовим правопорушенням у фінансових правових відносинах;
- удосконалення інструментів прогнозування та інших заходів у сфері макроекономічного та бюджетного прогнозування;
- продовження співпраці з міжнародними фінансовими організаціями;
- удосконалення інструментарію, що використовується для здійснення розрахунку інтегрального рівня тіньової економіки;
- збільшення питомої ваги державного боргу в національній валюті;
- розроблення плану дій на випадок істотного зменшення обсягу надходжень до державного бюджету.

У межах бюджетної та податкової систем, з метою забезпечення фіскальної безпеки держави, доцільно реалізувати наступні заходи:

- забезпечити стабільність системи обліку податкових платежів та основних фінансово-економічних показників;
- залучати оптимальні обсяги державних позик;
- підвищити ефективність податкової системи як основного джерела наповнення доходів бюджетів;
- забезпечення реалізації стратегії розвитку державних банків;
- обмеження надання державних гарантій;

- забезпечення контролю за наданими державними гарантіями з оцінкою ймовірності виплат за ними;
- розширити неподаткові способі наповнення дохідної частини бюджетів усіх рівнів;
- запровадити жорсткий механізм контролю за бюджетними витратами, який повинні реалізувати Державна казначейська служба України та Рахункова палата України;
- скоротити обсяги бюджетних дотацій, пільг, кредитів;
- скоротити обсяги державного боргу;
- утримувати обсяг бюджетного дефіциту у законодавчо визначених межах;
- стимулювати ефективний розподіл та використання бюджетних коштів.

Як і у випадку із загрозами фіскальній безпеці, перелік заходів забезпечення фіскальної безпеки також не є вичерпним і його можна доповнювати та деталізувати, залежно від наявності тих чи інших фіскальних ризиків.

Для нейтралізації загроз та ризиків фіскальній безпеці доцільно сформулювати стратегічні та поточні орієнтири діяльності в межах стратегії фінансової безпеки та державної стратегії економічної безпеки в економічній, фіскальній та грошово-кредитній політиці. При цьому стратегія фіскальної безпеки повинна також забезпечувати досягнення основних цілей національної безпеки ґрунтуючись на: прогнозуванні фіскальних параметрів, бюджетно-податковому регулюванні; плануванні бюджетного потенціалу; формуванні соціальних пріоритетів фіскальної політики. В контексті стратегічного розвитку, необхідно здійснювати і низку тактичних заходів, зокрема: перманентний аналіз забезпеченості бюджетними ресурсами; моніторинг податкової заборгованості; моніторинг індикаторів та їх крайніх значень фіскальної безпеки.

Довгострокова політика регулювання фіскальної сфери з орієнтиром на гарантування фіскальної безпеки в Україні повинна бути спрямована на

створення умов для ефективного розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів з метою послідовного розвитку ринкової економіки, стимулювання інвестиційної та підприємницької активності, а також реалізації функцій державних органів влади і органів місцевого самоврядування.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу дійти висновку, що фіскальна безпека є фундаментальною основою фінансової безпеки та економічної безпеки держави. Проте, теоретична концепція фіскальної безпеки потребує подальшого обговорення та вивчення, з наступним законодавчим затвердженням. Водночас структуризація рівнів економічної безпеки держави потребує нагального перегляду з метою вдосконалення, згідно з сучасними науковими дослідженнями та обґрунтуваннями.

Фіскальна безпека України є багатокomпонентним поняттям, яке вимагає законодавчого затвердження, та визначається наявністю загроз, ризиків, заходів щодо їх подолання або нейтралізації, сукупністю стратегічних та тактичних орієнтирів розвитку, які повинні формуватися в межах стратегії національної безпеки.

Сучасний кризовий стан України, спровокований воєнними діями на території нашої держави, торкнувся усіх напрямів економічної діяльності держави, що, в першу чергу, негативно відобразилося на стані бюджетно-податкової сфери та дестабілізувало її безпеку.

Забезпечення достатнього рівня фіскальної безпеки дозволить досягнути: стабільності фіскальної сфери, відкритості та прозорості у веденні господарської діяльності, стабільності розвитку сфери державних фінансів, належного рівня життя соціально вразливих верств населення, захищеності фіскальної сфери від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, тощо. Разом з тим, органи державної влади отримають можливість максимально ефективно виконувати покладені на них функції.

Література

1. Баранецька О. В. Актуальні проблеми забезпечення фіскальної безпеки України та можливі шляхи її зміцнення. *Економіка та держава*. 2016. № 10. С. 52–54.
2. Баранецька О. В. Характеристика впливу чинників на фіскальну безпеку України. *Ефективна економіка*. *Efektivna ekonomika* 2016. №7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5094>
3. Бюджетний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2010. № 50-51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text>
4. Бюджетно-податкова безпека: навчальний посібник. За ред. д.е.н., проф. Миськів Г.В. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 272 с.
5. Гасанов С. С. Фіскальні ризики та фіскальне таргетування в системі управління державними фінансами за умов інституціональної невизначеності. *Наукові праці НДФІ*. 2017. № 2 (79). URL: http://npndfi.org.ua/docs/NP_17_02_005_uk.pdf
6. Господарський кодекс України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T030436?q=%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D0%BE_%D0%A4%D0%A0_2023_10_09_.pdf
7. Інформація про фіскальні ризики (включаючи умовні зобов'язання та квазіфіскальні операції) та їх вплив на показники державного бюджету у 2023 році. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D0%BE_%D0%A4%D0%A0_2023_10_09_.pdf
8. Касперович Ю. В. Фіскальна безпека держави в умовах гібридної війни. *Економіка та держава*. 2019. № 2. С. 64–70. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.2.64

9. Методика оцінювання фіскальних ризиків. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 р. N 351. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP190351?an=12>

10. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 N 1277. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/me131588>

11. Молдован О. Фіскальна безпека держави: концептуальні засади нового напрямку досліджень у рамках екосистейт. *Стратегічна панорама*. 2020. № 1–2. С. 86-96

12. Поснова Т. В., Циганкова С. Л. Особливості здійснення бюджетно-податкової політики та шляхи її вдосконалення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 3. С. 71–75. DOI: [10.32702/2306-6814.2020.3.71](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.3.71)

13. Проценко Т. О. Деякі теоретичні аспекти забезпечення фіскальної безпеки. Фінансова безпека України на сучасному етапі: матеріали IV міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції, м. Ірпінь, 28 листопада 2018 р. Ірпінь : УН-т ДФС України, 2018. С. 318–323.

14. Рябушка Л.Б., Веремчук Д.В. Бюджетно-податкова політика в системі регулювання економічного розвитку держави. *Механізм регулювання економіки*. 2008. №3 Т2. С. 182-187.

15. Словопедія. Фіскальний. URL: <http://slovopedia.org.ua/32/53412/32613.html#:~:text=%D0%AF%D0%BA%D0%B8%D0%>

16. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#Text>

17. Фіскальна безпека України – чи спроможні забезпечити? ГО «Асоціація платників податків». URL: https://rus.lb.ua/blog/grigol_katamadze/474027_fiskalna_bezpeka_ukraini-chi.html

18. Criclivaia Diana and Brumă Inesa (2010), “Fiscal security – an efficient method for ensuring budget incomes”. Available at: https://www.researchgate.net/publication/277765999_FISCAL_SECURITY_-_AN_EFFICIENT_METHOD_FOR_ENSUREING_BUDGET_INCOMES
19. Korystin Oleksandr, Svyrydiuk Nataliia, Tkachenko Volodymyr Fiscal Security of the State Considering Threats of Macroeconomic Nature (2021). *Proceedings of the International Conference on Business, Accounting, Management, Banking, Economic Security and Legal Regulation Research*. URL: <https://www.atlantis-press.com/article/125960324.pdf>
20. Korystin, O.Y. Katamadze, G.S. Nekrasov, V.A. Mel'nyk, V.I. and etc. (2021). *Fiscal Security of Ukraine – Threats, Risks, Vulnerabilities: Strategic vision*. Vidavnychij Dim, Gelvetika, LLC. Kherson. Ukraine.

References

1. Baranetska, O. (2016), “The actual problems of fiscal safety support in Ukraine and possible ways of strengthening them”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 10, pp. 52–54.
2. Baranetska, O. (2016), “Characteristics of the impact of factors on the fiscal security of Ukraine”, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 7, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5094> (Accessed 29 January 2023).
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Budget Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> (Accessed 20 January 2023).
4. Myskiv, G. (2020), *Biudzhethno-podatкова bezpeka: navchalnyi posibnyk* [Budget and tax security: a study guide], LvDUVS, Lviv, Ukraine.
5. Gasanov S. (2017), “Fiscal risks and fiscal targeting in the system of public finance management under institutional uncertainty”, *Naukovi pratsi NDFI*, vol. 2 (79), available at: http://npndfi.org.ua/docs/NP_17_02_005_uk.pdf (Accessed 19 February 2023).

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Economic Code of Ukraine”, available at: https://ips.ligazakon.net/document/T030436?q=%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D0%BE_%D0%A4%D0%A0_2023_10_09_.pdf (Accessed 15 February 2023).
7. Ministry of Finance of Ukraine (2023), “Information on fiscal risks (including contingent liabilities and quasi-fiscal transactions) and their impact on state budget indicators in 2023”, available at: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D0%BE_%D0%A4%D0%A0_2023_10_09_.pdf (Accessed 23 February 2023).
8. Kasperovich, Yu. V. (2019). “Fiscal security of the state in the conditions of hybrid war”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 2. pp. 64–70. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.2.64.
9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Resolution “Fiscal risk assessment methodology”, available at: <https://ips.ligazakon.net/document/KP190351?an=12> (Accessed 21 January 2023).
10. Ministry of Economy of Ukraine (2013), Order “On approving the methodology of calculation of economic security of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (Accessed 16 January 2023).
11. Moldowan, A. (2020), “Fiscal security of the state: conceptual basis for a new direction in ecosestate”, *Stratehichna panorama*, vol. 1–2, pp. 86-96.
12. Posnova, T. and Tsygankova, S. (2020), “Peculiarities of implementation of budgetary policy and ways of improvement”, *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 3, pp. 71–75. DOI: [10.32702/2306-6814.2020.3.71](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.3.71)
13. Protsenko, T. O. (2018, November 28), “Some theoretical aspects of fiscal security”. *Finansova bezpeka Ukrainy na suchasnomu etapi: materialy IV mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii* [Financial security of Ukraine at the current stage: materials of the 4th international scientific and practical

internet conference], Universytet Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy, Irpin, Ukraine, pp. 318–323.

14. Riabushka L.B., Veremchuk D.V. (2008), “Budgetary and tax policy in the system of regulating the economic development of the state”, *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, vol. 3, pp. 182-187.

15. Slovopediia (2023), “Fiscal”, available at: <http://slovopedia.org.ua/32/53412/32613.html#:~:text=%D0%AF%D0%BA%D0%B8%D0%> (Accessed 7 February 2023).

16. Cabinet of Ministers of Ukraine (2016), Resolution “Strategy for reforming the state finance management system for 2017-2020”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#Text> (Accessed 9 February 2023).

17. NGO "Association of Taxpayers of Ukraine" (2020), “Fiscal security of Ukraine - are they able to provide it?”, available at: https://rus.lb.ua/blog/grigol_katamadze/474027_fiskalna_bezpeka_ukraini-chi.html (Accessed 14 February 2023).

18. Criclivaia, D. and Brumă, I. (2010), “Fiscal security – an efficient method for ensuring budget incomes”, available at: https://www.researchgate.net/publication/277765999_FISCAL_SECURITY_-_AN_EFFICIENT_METHOD_FOR_ENSUREING_BUDGET_INCOMES (Accessed 18 February 2023).

19. Korystin, O, Svyrydiuk, N. and Tkachenko, V. (2021), “Fiscal Security of the State Considering Threats of Macroeconomic Nature”, *Proceedings of the International Conference on Business, Accounting, Management, Banking, Economic Security and Legal Regulation Research*, available at: <https://www.atlantispress.com/article/125960324.pdf> (Accessed 14 January 2023).

20. Korystin, O.Y. Katamadze, G.S. Nekrasov, V.A. and Mel'nyk, V.I. (2021), *Fiscal Security of Ukraine – Threats, Risks, Vulnerabilities: Strategic vision*. Vidavnychij Dim, Gelvetika, LLC. Kherson. Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 26.02.2023 р.